

Cara ás outras ou cara a unha mesma, pode desde revelar mecanismos de reafirmarse sobre o que se considera periferia social até facer dunha propia obxecto de autoironía. O humor, nas súas múltiples faces, é un dos alicerces das formas populares, por voltas tan deostadas. Á súa dignificación contribúen as 'Actas da XIII Xornada de Literatura de Tradición Oral', organizadas pola

AELG, a AS-PG e a Deputación de Lugo.
Texto Irene Pin @serfaiscas + Foto Castelao / AELG

Ilustración de Castelao
 na que emprega o humor popular.

Actas da XIII Xornada de Literatura de Tradición Oral

Humor, do signo de identidade á crítica social

Rir non é cuestión menor. Ao contrario. O humor ten con frecuencia un carácter revulsivo, tamén como unha maneira de afrontar a vida. Castelao sabíao ben. Son xustamente as súas ilustracións as escollidas para encabezar as *Actas da XIII Xornada de Literatura de Tradición Oral*, organizada na cidade das murallas pola Asociación de Escritoras e Escritores en Lingua Galega, a Asociación Socio-Pedagóxica Galega e a Deputación de Lugo, que veñen de ver a luz. *O humor na literatura de tradición oral* é o tema escollido, procurando achegarse a un "dos recursos da comunicación fundamentais para construír un discurso" que pode ir "desde o amábel e educado até o crítico ou irrespectuoso", explica a *Nós Diario* Antonio Reigosa, coordinador xunto a Lois Pérez.

Alén deles, Paula Carballeira, Quico Cadaval, Xosé Lois González 'O Carrabouxo' e Suso Lista partillan as súas opinións,

distanciándose por veces da conferencia convencional para empregar os mesmos recursos que tentan explicar, xa sexa na forma ou no exemplo.

Identidade retranqueira

"É evidente que a oralidade está presente na literatura universal porque de 300.000 anos de *homo sapiens* só nos últimos 5.000 aparece a escrita", lembraba Lista. Nesta liña, o presidente da AELG, Cesáreo Sánchez, apuntaba que "se a tradición oral é determinante na construción dun sistema literario, o humor é un dos alicerces de toda cultura, habitando nas capas máis profundas da súa identidade". E así acudía a Umberto Eco: "O trágico e o dramático son universais, mentres que o cómico, non".

"Trátase dunha arma cultural", di Reigosa, cuxa manifestación en cada cultura presenta as súas propias particularidades. Á galega adoita atribuírse un especial don para o uso da retranca, que se ben é certo que "non somos os únicos,

si que é un tipo de humor que, por cuestións históricas, aparece para defenderse contra as agresións dunha cultura dominante e unha lingua de poder", engade.

"A nosa retranca é pródiga en sorrisos leves", afirma Lista, que na súa conferencia "Humor Salgado" intenta referir as particularidades no eido mariñeiro fronte ao labrego. "A barbaría e a taberna eran as universidades do saber", asegura. E nun destes centros neuráxicos sitúase Cadaval en "A ágora da taberna", un espazo masculinizado, con práctica ausencia das mulleres que acarrea "o estigma do popular e do alcoólico", expresa, matizando as "dúas varas de medir" do alcolismo, doenza "muito mais nociva se se é pobre". En calquera caso, Cadaval lembra que "os chistes chamábanse contos, pois sempre se esperaba que o conto rematase com algun recurso humorístico".

Rir do mundo

"Rir do mundo, comezando por nós" é o asunto que ocupa

a Carballeira, quen reconece o seu respecto por ese ser humano capaz de tropezar dúas (se non máis) veces coa mesma pedra, coa capacidade "de rir da nosa torpeza". Desde a súa perspectiva de contacontos, tamén nos ilumina: "Co humor dámoslle a volta á resolución inxusta do conflito, sempre en mans de quen ostenta o poder, e así o que se premia non é a riqueza material, senón a capacidade de cambiar o esperábel, o establecido, a través da astucia ou dunha maneira optimista de ver o mundo".

Xosé Lois González 'O Carrabouxo' relaciona "Lingua e humor", desde os refráns as cantigas, e atreveuse a presentar unha cualificación de cinco modalidades especificamente galegas: "retranca, rexouba, trasacordo, retrónica e sorna". Apunta ademais outra das cuestións máis recorrentes: a teima de definir o humor, cadaquén á súa maneira. E a mellor, para el, a de Celestino Fernández de la Vega en *O segredo do humor*

Que lástima de pois

(Galaxia, 1963) -obra de referencia na produción ensaística galega sobre o tema e que serviu de título a unha das mesas redondas: "Poucas cousas se teñen definido tanto como este fenómeno indefinibel".

A sesión práctica de Lois Pérez "Contaba morrer" fechou as xornadas cunha reflexión, ategada de digresións, arredor dos mecanismos que poboan a nosa oralidade, na que destaca unha "teatralidade que se nutre non só do xesto e a proxémica senón tamén: a digresión e a lenta aproximación ao obxectivo, o rodeo, o paralelismo, o contraste, o diálogo co público, a interrupción, os incisos, a elipse surrealista, as consideracións marxinais...".

Debates abertos

As mesas redondas ofreceron unha oportunidade de participación das persoas asistentes, nunhas xornadas que se organizaron de maneira presencial malia o esforzo e incerteza

que isto supuña por mor da Covid-19. Xurdiron así debates que veñen de longo, como o da infrarrepresentación do feminino. "O humor ten a característica de que é colectivo, unha acción pública. E é parlamentar, precisa varias voces porque desa maneira púese. As mulleres tiñan menos ágoras que os homes. E logo tamén hai que dicir que a muller que é enxeñosa normalmente levanta unha sospeita porque non está aceptada a súa posición", comentaba Cadaval.

Por outra banda, tamén sería motivo de polémica outra das cuestións tan habitualmente ligadas ao humor, os seus límites, desde os casos nos que se cuestiona a liberdade de expresión a situacións nas que pon en evidencia ideoloxías xenófobas, racistas ou machistas. Sen conclusións firmes nesas augas pantanosas, Pérez apunta unha idea a ter en conta: "Hai dous sentidos do humor. Un, de arriba a abaixo, e outro, de abaixo cara a arriba".

Xa levamos

1
ANO
XUNTOS

Celebrámolo convidando a todos a gozar dun **dominio .gal** cun prezo vantaxoso para os subscritores.

13€
+IVE **.gal**

Infórmate ao renovar ou iniciar a túa subscrición.

Oferta válida ata o 28 de febreiro ou fin de existencias.

nós
DIÁRIO